

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Θέμα 6^ο
Το έργο του Χριστού – Εξιλασμός

Διάγραμμα παρουσίασης

1. Η αγάπη του Θεού
2. Θάνατος θυσιαστικός
3. Θάνατος αντιπροσωπευτικός
4. Θάνατος αντικαταστατικός
5. Θάνατος κατευναστικός
6. Θάνατος λυτρωτικός
7. Θάνατος θριαμβευτικός

1. Η αγάπη του Θεού

1. Ο σταυρός: Αποκάλυψη της αγάπης Θεού

Το πρώτο που πρέπει να λεχθεί σχετικά με τον θάνατο του Χριστού είναι πως αποτελεί την υπέρτατη αποκάλυψη της αγάπης του Θεού (Ιω 3,16). Ενώ τόσο η Καινή όσο και η Παλαιά Διαθήκη έχουν ως υπόβαθρο του εξιλαστήριου έργου του Χριστού τη θεία οργή, αυτό με κανέναν τρόπο δεν πρέπει να ερμηνευτεί ότι το έργο του Χριστού μετέτρεψε την οργή του Θεού σε αγάπη. Στην παγανιστική ελληνική σκέψη, οι θεοί συχνά εξοργίζονταν με τους ανθρώπους, αλλά η οργή τους μπορούσε να κατευναστεί και η εύνοια των θεών να επιτευχθεί με κάποια εξιλαστήρια θυσία. Ούτε καν στην Π.Δ. δεν απαντάται η ιδέα της εξιλέωσης με την έννοια ότι εξευμενίζει κάποια οργισμένη θεότητα και μετατρέπει την οργή της σε εύνοια· αντίθετα, ο απ. Παύλος επανειλημμένα διαβεβαιώνει πως ήταν η ίδια η αγάπη του Θεού που επιτέλεσε το έργο του εξιλασμού διά του θανάτου του Χριστού.

2. Η θεολογική σημασία του θανάτου

Ο Παύλος ποτέ δεν αναφέρεται στον σταυρό σαν ένα απλό γεγονός της ανθρώπινης Ιστορίας, ούτε ενδιαφέρεται και πολύ για τις ιστορικές συνθήκες που οδήγησαν τον Χριστό στον θάνατο. Γι' αυτόν η πιο ατιμωτική και σκληρή μορφή εκτέλεσης ενός ανθρώπου έγινε ο τόπος όπου ο Θεός έδειξε την αγάπη του στον υπέρτατο βαθμό. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να παρερμηνευτεί, και να πούμε πως ο Παύλος δεν ενδιαφερόταν για τον θάνατο του Χριστού σαν ιστορικό συμβάν, ή πως ο σταυρός είναι ένα απλό σύμβολο υποκειμενικής εμπειρίας του ατόμου. Ο απόστολος παραδέχεται την ιστορικότητα του θανάτου του Χριστού, αλλά πρωτίστως ενδιαφέρεται για τη θεολογική σημασία αυτού του θανάτου.

3. Ο σταυρός: Μέτρο αγάπης και συμφιλίωσης

Ο σταυρός δεν είναι το μέτρο της αγάπης μόνο του Χριστού, αλλά και του ίδιου του Θεού: «Ο Θεός ήταν αυτός που στο πρόσωπο του Χριστού συμφιλίωσε τον κόσμο μαζί του» (Β' Κορ 5,19). «Ο Θεός όμως ξεπερνώντας αυτά τα όρια έδειξε την αγάπη του για μας, γιατί ενώ εμείς ζούσαμε ακόμα στην αμαρτία, ο Χριστός έδωσε τη ζωή του για μας» (Ρωμ 5,8). «Γι' αυτό ο Θεός έστειλε στον κόσμο τον Υιό του, που για να νικήσει την αμαρτία πήρε σάρκα όμοια με τη δική μας, την αμαρτωλή, χωρίς να είναι αμαρτωλή. Με αυτόν τον τρόπο καταδίκασε την αμαρτία εκεί ακριβώς που αυτή εκδηλώνεται» (8,3).

4. Η θυσία του Υιού ως βάση δικαίωσης

«Ο Θεός δεν λυπήθηκε ούτε τον μονογενή του Υιό, αλλά τον παρέδωσε στον θάνατο για χάρη όλων μας» (Ρωμ 8,32). Ο Taylor λέει πως η αγάπη του Θεού, η οποία αποκαλύπτεται στη θυσία του Χριστού, είναι διάχυτη στη θεολογία του Παύλου.

Είναι ξεκάθαρο ότι για τον απόστολο, η τελική απόδειξη της αγάπης του Θεού για τους ανθρώπους ήταν ο σταυρός. Σαφέστατα ο εξιλασμός δεν είναι μια υπόθεση όπου την πρωτοβουλία την παίρνει ο Χριστός, ενώ ο Θεός έχει ρόλο παθητικό.

5. Ενότητα αγάπης Πατέρα και Υιού

Ο Παύλος δεν διαφοροποιείται ανάμεσα στην αγάπη του Θεού και σ' αυτή του Χριστού. Αποκαλύπτονται και οι δύο στον σταυρό. Πράγματι, η αγάπη του Χριστού είναι αγάπη του Θεού, και το αντίστροφο. «Η τωρινή σωματική μου ζωή είναι ζωή βασισμένη στην πίστη στον Υιό του Θεού, που με αγάπησε και πέθανε εκούσια για χάρη μου» (Γαλ 2,20). «Μας διακατέχει η αγάπη του Χριστού, αφού ξεκινάμε με την πεποίθηση ότι ένας πέθανε για χάρη όλων, πράγμα που σημαίνει πως όλοι πέθαναν» (Β' Κορ 5,14). «...Ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία και πρόσφερε τον εαυτό του γι' αυτήν» (Εφ 5,25). Η θεωρία που λέει πως ο σταυρός δείχνει την αγάπη του Χριστού για μας, ενώ αυτός (ο Χριστός) προσπαθεί να αποσπάσει τον εξιλασμό από έναν άτεγκτο και απρόθυμο Πατέρα, απόλυτα δίκαιο, αλλά απόλυτα άκαμπτο, αποτελεί διαστρέβλωση της Κ.Δ.

6. Αναγκαιότητα εξιλασμού λόγω οργής Θεού

Την ίδια στιγμή που αναγνωρίζουμε πως ο σταυρός είναι έργο ενός γεμάτου αγάπη Πατέρα, πρέπει ν' αναγνωρίσουμε κι ότι η αναγκαιότητα του εξιλασμού κατανοείται όταν βλέπουμε την οργή του Θεού εναντίον της αμαρτίας. Ο Πάυλος καταθέτει τη γραμμή της σκέψης του στην Επιστολή προς Ρωμαίους, η οποία οδηγεί στην πιο βαθυστόχαστη δήλωσή του για τον εξιλασμό (Ρωμ 3,21 εξ· αποκαλύφθηκε στον κόσμο η σωτήρια επέμβαση του Θεού, χωρίς τη μεσολάβηση του νόμου), διακηρύττοντας ότι «αποκαλύπτεται όμως και η οργή του Θεού από τον ουρανό για να τιμωρήσει κάθε ασέβεια και αδικία των ανθρώπων» (1,18).

7. Αρμονία αγάπης και οργής

Ό,τι κι αν λένε κάποιοι μελετητές, ο Παύλος νιώθει ξεκάθαρα πως δεν υπάρχει ούτε αντίθεση ούτε δυσαρμονία ανάμεσα στην αγάπη του Θεού και στην οργή του. Ο Παύλος δεν αναζητά τις συνέπειες της αμαρτίας σε κάποια απρόσωπη αρχή· τις αποδίδει στη βούληση ενός προσωπικού Θεού, ο οποίος δεν εμπαίζεται (Γαλ 6,7). Όταν ο Θεός μέσα στην αγάπη του θέλει να σώσει τον άνθρωπο, «πρέπει να εκπληρώσει αυτό τον σκοπό του με απόλυτη συνέπεια προς την ίδια του τη φύση, χωρίς ν' απαρνηθεί τη δικαιοσύνη του, και με συνθήκες απόλυτα ηθικές» (Taylor). Η οργή είναι η κρίση που χτυπάει την αμαρτία μέσα σε μια ηθική τάξη όπου κυριαρχεί ο Θεός. Είναι η θεία αντίδραση στην αμαρτία.

8. Ο σταυρός: Σημείο συνάντησης κρίσης και αγάπης

Ο εξιλασμός είναι απαραίτητος γιατί τα ανθρώπινα όντα βρίσκονται κάτω από την οργή και την κρίση του Θεού. Τονίζει ο Morris πως «αν δεν βρούμε το πραγματικό περιεχόμενο της οργής του Θεού, αν δεν δεχτούμε πως οι άνθρωποι πράγματι αξίζουν να δεχτούν την επέμβαση ενός Θεού, που θα φέρει πάνω τους τις επώδυνες συνέπειες της παράβασής τους, απογυμνώνουμε τη συγχώρεση του Θεού από το νόημά της». Αυτό που τονίζεται εδώ είναι ότι το εξιλαστήριο έργο του Χριστού δεν μετατρέπει την οργή του Θεού σε αγάπη, γιατί ο Θεός είναι ο ίδιος αυτός που επιτελεί τον εξιλασμό.

2. Θάνατος θυσιαστικός

9. Θυσιαστικός χαρακτήρας του θανάτου

Ο απ. Παύλος βλέπει τον θάνατο του Χριστού ως θάνατο θυσιαστικό. Σε έναν αριθμό αναφορών συνδέει εμφανώς τον θάνατο του Χριστού με το τυπικό της Π.Δ. και με την περί θυσίας αντίληψη. Είτε μεταφράσουμε τον όρο «ιλαστήριον» (Ρωμ 3,25) ως έδρα ελέους –το προφανές νόημα στους Ο΄– είτε όχι, ο Παύλος με τη χρήση του όρου κάνει ευθεία αναφορά στη θυσία εξιλέωσης που προσφερόταν από τον αρχιερέα τη μεγάλη Ημέρα του Εξιλασμού (Yom Kippur, μέρα αυστηρής νηστείας, προσευχής και μετάνοιας). Ο Παύλος περιγράφει τον θάνατο του Χριστού ως «θυσίαν τω Θεώ εις οσμήν ευωδίας» (Εφ 5,2).

10. Νίκη κατά της αμαρτίας: Ο πασχάλιος αμνός

Εν Χριστώ ο Θεός έκανε ό,τι δεν μπορούσε να κάνει ο νόμος σε σχέση με την αμαρτία. «Γι' αυτό ο Θεός έστειλε στον κόσμο τον Υιό του, ο οποίος για να νικήσει την αμαρτία πήρε σάρκα όμοια με τη δική μας αμαρτωλή, χωρίς να είναι αμαρτωλή» (Ρωμ 8,3). Οι λέξεις του πρωτότυπου κειμένου περί αμαρτίας αναφέρονται πιθανότατα στον θυσιαστικό θάνατο του Χριστού, γεγονός που αναγνωρίζεται από μια εναλλακτική ανάγνωση «και ως θυσία εξιλέωσης». Αλλού ο Παύλος κάνει λόγο για τον πασχάλιο αμνό που θυσιάστηκε για μας· «η δική μας γιορτή του Πάσχα συνίσταται στο γεγονός ότι θυσιάστηκε για χάρη μας ο Χριστός» (Α' Κορ 5,7).

11. Η θυσιαστική σημασία του αίματος

Η θυσιαστική πλευρά του θανάτου του Χριστού διακρίνεται από τις συχνές αναφορές στο αίμα του:

- Ο Θεός έκανε τον Χριστό «ιλαστήριον διά της πίστεως εν τω αυτού αίματι» (Ρωμ 3,25)· απαλλαχθήκαμε από την καταδίκη «εν τω αίματι αυτού» (5,9)·
- Μας λύτρωσε με το αίμα του Χριστού (Εφ 1,7)· έχουμε έρθει κοντά στον Θεό «εν τω αίματι του Χριστού» (2,13)·
- Έχουμε ειρήνη με το αίμα του σταυρού του (Κολ 1,20).

12. «Αίμα»: Βίαιη προσφορά ζωής

Με μια πρώτη ματιά βλέπουμε ότι τέτοιες αναφορές δεν σχετίζονται πρωταρχικά με το φυσικό αίμα του Ιησού, γιατί στην πραγματικότητα ο Ιησούς πολύ λίγο αίμα έχυσε στον σταυρό. Η ιδέα του χυμένου αίματος αναφέρεται στη σφαγή του προσφερόμενου αμνού που του έκοβαν τον λαιμό και το αίμα ανέβλυζε με ορμή. Τίποτε απ' αυτά δεν συνέβη με τον Ιησού. Το αίμα και το νερό (Ιω 19,34· κι αμέσως βγήκε από την πληγή αίμα και νερό) που χύθηκαν από την πλευρά του, χύθηκαν πολύ μετά που αυτός είχε εκπνεύσει. Στην Κ.Δ. το αίμα σημαίνει τη ζωή που αποσπάται βίαια, τη ζωή που προσφέρεται θυσία (Behm).

13. Αντίθετη άποψη: Το αίμα ως δώρο ζωής

Η άποψη αυτή αντικρούεται στη βάση ότι η έκχυση αίματος, στη θέση της ζωής που δίνεται κατά τη θυσία, σημαίνει το δώρο της ζωής. Ο Sanday λέει πως «η σημασία της έκχυσης του αίματος κατά τη θυσία ήταν διττή: Το αίμα θεωρείται από τους Εβραίους ως η κύρια έδρα της ζωής... εξ ου και η θανάτωση του θύματος δεν ήταν μια απλή σφαγή, αλλά μια προσφορά ζωής. Ο συμβολισμός του αίματος ήταν συμβολισμός ζωής και η προσφορά αίματος στον Θεό ήταν προσφορά ζωής. Κι εδώ έγκειται ειδικότερα η αξία της θυσίας». Στην ίδια παραπάνω άποψη αντιτάχθηκε ακόμη κι ο Taylor: «Το θύμα σφαγιάζεται ώστε η ζωή του, με τη μορφή του αίματος, να αφαιρεθεί. Στόχος είναι να δώσουμε τη δυνατότητα στη ζωή να προσφερθεί θυσία στη θεότητα».

14. Απόρριψη της διάκρισης: Το αίμα σημαίνει θάνατο

Η άποψη αυτή με κανέναν τρόπο δεν κέρδισε έδαφος. Μιλώντας για τη χρήση του αίματος στην προς Εβραίους και στον Ιωάννη, ο James Denney λέει: «Τολμώ να πω ότι πιο αβάσιμη φαντασία δεν στοίχειωσε και δεν τάραξε την ερμηνεία οποιουδήποτε βιβλικού κειμένου απ' ό,τι αυτή η διάκριση... Δεν υπάρχει κανένα νόημα να λέμε ότι με τον θάνατο του Ιησού, η ζωή του, να σαν να είναι κάτι ανεξάρτητο από τον θάνατό του, “ελευθερώνεται” και “γίνεται προσιτή” για τους ανθρώπους». Καταλήγουμε, λοιπόν, ότι το «αίμα» όταν διαχωρίζεται από τη σάρκα δεν σημαίνει παροχή ζωής, αλλά θάνατο, ζωή που προσφέρεται ως θυσία.

3. Θάνατος αντιπροσωπευτικός

15. Ο θάνατος ως «αντιπροσωπευτικός» θάνατος

Όταν η θεολογία εξηγεί το νόημα του θανάτου του Χριστού, χρησιμοποιεί τη λέξη «αντιπροσωπευτικός», εννοώντας ότι ο συγκεκριμένος θάνατος δεν ήταν ένα απλό ιστορικό γεγονός, ούτε ο Χριστός πέθανε για δικό του λογαριασμό. «Πέθανε για μας» (Α' Θεσ 5,10)· «ενώ εμείς ακόμα ζούσαμε στην αμαρτία, ο Χριστός έδωσε τη ζωή του για μας» (Ρωμ 5,8)· «(ο Θεός) τον παρέδωσε στον θάνατο για χάρη όλων μας» (8,32)· «έδωσε τη ζωή του για μας» (Εφ 5,2)· «έγινε αυτός κατάρα για χάρη μας» (Γαλ 3,13). Τέτοιου είδους λόγια δείχνουν και του ίδιου του Ιησού την αντίληψη για τον θάνατό του: «Ο Υιός του Ανθρώπου... ήρθε και για να προσφέρει τη ζωή του λύτρο για όλους» (Μκ 10,45).

16. Ο Χριστός ως εκπρόσωπος: Κοινωνία ενοχής

Ο Taylor έφθασε να ισχυρίζεται ότι τα λόγια αυτά σημαίνουν πως ο Χριστός πέθανε ως εκπρόσωπος των ανθρώπων: «Ο απ. Παύλος πίστευε ότι με κάποιον τρόπο, κάποιον αντιπροσωπευτικό τρόπο, ο Χριστός ενήργησε για χάρη των ανθρώπων και πως αυτό που συνέβη σ' αυτόν ήταν η υπέρτατη στιγμή για κείνους». «Αυτό που εννοεί ο απ. Παύλος όταν λέει για τον Θεό ότι “υπέρ ημών αμαρτίαν εποίησεν” τον Χριστό, είναι ότι εκουσίως ο Χριστός μπήκε κάτω από την κατάρρα της αμαρτίας, μπήκε μέσα στο πιο βαθύ σκοτάδι της, και μοιράστηκε με τους ανθρώπους τη φοβερή της πραγματικότητα και τιμωρία».

4. Θάνατος αντικαταστατικός

17. Αντίδραση στον «αντικαταστατικό» όρο

Ο Taylor μαζί με άλλους σύγχρονους θεολόγους αντιδράει στη χρήση του όρου «αντικαταστατικός» όταν θέλει να περιγράψει τον θάνατο του Ιησού. Και φυσικά, θα πρέπει να αποφεύγουμε κάθε τέτοια χονδροειδή ερμηνεία που δίνει στο θέμα έναν χαρακτήρα συναλλαγής. Είναι όμως αρκετό να πούμε πως ο θάνατος του Ιησού ήταν απλώς «εκπροσωπευτικός» για τον άνθρωπο; Αν, όπως λέει ο Taylor, ο Ιησούς μπήκε εκουσίως κάτω από την κατάρρα της αμαρτίας, μπήκε μέσα στο πιο βαθύ σκοτάδι της, και μοιράστηκε με τους ανθρώπους τη φοβερή της πραγματικότητα και τιμωρία, είναι πολύ δύσκολο να μην καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως ο Χριστός πέθανε όχι μόνο για μένα, αλλά και στη θέση μου, μιας και λόγω του θανάτου του εγώ δεν θα πεθάνω, αλλά θα ζήσω αιώνια μαζί του.

18. Ο Χριστός υπέστη την ποινή

Δοκιμάζοντας ο Χριστός τον θάνατο, που είναι η ποινή της αμαρτίας, ελευθερώνει εμένα από την ίδια αυτή εμπειρία. Καθώς υποβάλλεται στην τιμωρία που ο Θεός επιφυλάσσει κατά της αμαρτίας, ελευθερώνει εμένα από την ίδια αυτή τιμωρία.

Η λογική αυτή είναι δύσκολο να κατανοηθεί, εκτός εάν ο Χριστός υπέφερε την ποινή και την τιμωρία του Θεού στη θέση του αμαρτωλού, μια πραγματικότητα χάρη στην οποία ο αμαρτωλός δεν θα δοκιμάσει ποτέ αυτή τη φοβερή ποινή.

19. Η μοναδικότητα του αναμάρτητου

Καθολική προϋπόθεση πίσω από την αλήθεια για τον θάνατο του Χριστού είναι πως αυτός ο θάνατος ήταν πέρα για πέρα μοναδικός. Μόνον ο Ιησούς απ' όλα τα ανθρώπινα όντα «δεν είχε γνωρίσει αμαρτία» (Β' Κορ 5,21), κι επομένως, αφού δεν ήταν ένοχος δεν απαιτείτο να πεθάνει. Ο θάνατός του δεν ήταν αποτέλεσμα της δικής του αμαρτίας ή ενοχής· υπέφερε στη θέση των άλλων που ήταν ένοχοι και που τους άξιζε να πεθάνουν. Χάρη σ' αυτό τον θάνατο που δεν του άξιζε, οι αμαρτωλοί ελευθερώνονται από την καταδίκη του θανάτου κι από τη θεία οργή, που δικαίως θα ξεσπούσε πάνω τους.

20. Απόδειξη: Ο θάνατος όλων εν Χριστώ

Δύσκολα θα μπορούσαμε να δούμε κάποια άλλη λογική εξήγηση πέρα από την αντικαταστατική δοκιμασία του Χριστού για χάρη μας. Απόδειξη εδώ βρίσκουμε στα λόγια του Παύλου ότι, επειδή ο Χριστός πέθανε για χάρη όλων, «αυτό σημαίνει πως όλοι πέθαναν» (Β' Κορ 5,14). Η αλήθεια αυτού δεν είναι η ίδια μ' εκείνη του Γαλ 2,20, το οποίο αναφέρεται στην ταύτιση του πιστού με τον θάνατο του Χριστού, χάρη της οποίας ο πιστός σταυρώνεται μαζί με τον Χριστό για να ζήσει τη νέα ζωή της πίστεως: «Έχω πεθάνει στο σταυρό μαζί με τον Χριστό. Τώρα πια δεν ζω εγώ, αλλά ζει στο πρόσωπό μου ο Χριστός. Κι η τωρινή σωματική μου ζωή είναι ζωή βασισμένη στην πίστη μου στον Υιό του Θεού, που με αγάπησε και πέθανε εκούσια για χάρη μου».

21. Αντικειμενική πληρωμή της θείας οργής

«Ένας πέθανε για χάρη όλων, πράγμα που σημαίνει πως όλοι πέθαναν» (Β' Κορ 5,14). αναφέρεται σ' ένα αντικειμενικό γεγονός που έλαβε χώρα με τον ιστορικό θάνατο του Χριστού. Διά του θανάτου του Χριστού πέθαναν όλοι· με κάποια έννοια, ο θάνατος του Χριστού ήταν ο θάνατος όλων. Διά του θανάτου του Χριστού, πέθανα εγώ· εγώ βίωσα την καταδίκη της αμαρτίας· όλα τα επακόλουθα της ποινής της αμαρτίας λόγω της θείας οργής έλαβαν χώρα με τον θάνατο που εγώ γεύτηκα εν Χριστώ. Το αντικειμενικό αυτό γεγονός είναι που δείχνει την υπέρτατη αγάπη του Θεού και που θα πρέπει να κατευθύνει όλη τη ζωή μου· και η αξία αυτής της αγάπης οφείλεται στο γεγονός ότι ο θάνατος του Χριστού δεν ήταν δικός του, αλλά δικός μου. Ο Χριστός δεν πέθανε μόνον ως εκπρόσωπός μου· πέθανε και στη θέση μου, γιατί λόγω του δικού του θανάτου γλιτώνω εγώ τον θάνατο. Γεύτηκε τον θάνατο που θα δοκίμαζα εγώ, και τον γεύτηκε για λογαριασμό μου, και στη δική μου θέση.

22. Η άρνηση λόγω της πρόθεσης «υπέρ»

Πολλοί σύγχρονοι ερμηνευτές αρνούνται ν' αναγνωρίσουν το στοιχείο αυτό της αντικατάστασης στην παύλεια διδασκαλία, με το επιχείρημα ότι ο Παύλος δεν χρησιμοποιεί την πρόθεση «αντί», η οποία δίνει πιο ξεκάθαρη έννοια της αντικατάστασης. Εκτός από το Α' Τιμ 2,6, όπου ο Παύλος λέει πως ο Χριστός «προσέφερε τη ζωή του λύτρο για χάρη όλων» (αντίλυτρον υπέρ πάντων), ο απόστολος χρησιμοποιεί σταθερά την πρόθεση «υπέρ». αλλά οι σύγχρονοι ερμηνευτές παραβλέπουν τη σημασία της περικοπής στον Τιμόθεο, επειδή αρνούνται ότι τις Επιστολές αυτές (της αιχμαλωσίας) τις έγραψε ο Παύλος.

23. Το «υπέρ» υποδηλώνει αντικατάσταση

Το επιχείρημα, ωστόσο, που βασίζεται στην επιλογή της πρόθεσης «υπέρ» από τον Παύλο, δεν αποκλείει το στοιχείο της αντικατάστασης. Στα ελληνικά της ελληνιστικής εποχής η πρόθεση «υπέρ» χρησιμοποιείται συχνά στη θέση του «αντί». Στους παπύρους το υπέρ χρησιμοποιείται για κάποιον που γράφει ένα γράμμα στη θέση ενός άλλου. Σε τέτοιες περιπτώσεις το άτομο αυτό δεν λειτουργεί μόνο σαν εκπρόσωπος αλλά ενεργεί και στη θέση του άλλου. Σε περικοπές όπως αυτή του Β' Κορ 5,15, ο Χριστός «πέθανε για χάρη όλων», και στο Γαλ 3,13, όπου λέει ότι «ο Χριστός έγινε κατάρα για χάρη μας», επιβάλλεται η ιδέα της αντικατάστασης, και «μόνο η παραβίαση της συνάφειας του κειμένου μπορεί να την απεμπολήσει» (Robertson).

24. Αντικειμενικό έργο Θεού και πίστη

Ο ισχυρισμός ότι ένα τέτοιο δόγμα είναι απαράδεκτο επειδή έχει διαμορφωθεί έξω και πέρα από μας, έτσι που εμείς να μην έχουμε παρά να αποδεχτούμε τα οφέλη του, είναι το κομβικό σημείο του επιχειρήματος. Η παύλεια διδασκαλία λέει ακριβώς ότι ο Θεός έκανε έξω και πέρα από τον άνθρωπο κάτι που ο άνθρωπος δεν το άξιζε, αλλά μπορεί να επωφεληθεί απ' αυτό διά της πίστεως. «Πραγματικά, με τη χάρη του σωθήκαμε διά της πίστεως. Κι αυτό δεν είναι δικό σας κατόρθωμα, αλλά δώρο Θεού· δεν σωθήκατε με τα δικά σας έργα κι έτσι κανείς δεν μπορεί να καυχηθεί γι' αυτό» (Εφ 2,8-9). Η αντίρρηση που διατυπώνει ο Taylor γίνεται σοβαρό πρόβλημα μόνο όταν το αντικειμενικό (ιστορικό) έργο του Χριστού αποκοπεί από το υποκειμενικό (μέσα στην ύπαρξη) έργο που έπεται, και γίνει το συνολικό δόγμα της σωτηρίας. Αν ο εξιλεωτικός θάνατος, η δικαίωση και η συμφιλίωση αποτελούσαν όλο κι όλο το έργο του Χριστού, τότε η σωτηρία θα ήταν μια εξωτερική διεργασία που λαμβάνει χώρα έξω από τον πιστό, και δεν θα είχε καμιά σχέση με την ηθική και πνευματική ζωή του ατόμου.

25. Απελευθέρωση και αντικειμενικός χαρακτήρας

Η σημασία του θανάτου του Χριστού δεν εξαντλείται στην αντικαταστατική φύση του. Με τον θάνατο του Χριστού ο πιστός βρίσκει όχι μόνο έναν αντικειμενικό εξιλασμό για την αμαρτία· βρίσκει επίσης και την απελευθέρωση από τη δύναμη της αμαρτίας κι από την κυριαρχία και τη δουλεία του νόμου και του κόσμου πάνω του. Υπάρχουν επίσης και φυσικά συνεπακόλουθα του θανάτου του Χριστού που σχετίζονται με την υποκειμενική σφαίρα, αυτή της χριστιανικής πείρας. Οι πιστοί πρέπει να ταυτιστούν με τον Ιησού στον θάνατό του, έτσι που, καθώς πεθαίνουν ως προς την αμαρτία, να ζήσουν την καινούργια ζωή (Ρωμ 6,1 εξ· Γαλ 2,20). Ωστόσο, η αντικαταστατική πλευρά του θανάτου του Χριστού με κανένα τρόπο δεν είναι έργο υποκειμενικό· είναι ένα αντικειμενικό επίτευγμα του Θεού με το οποίο τιμώρησε δίκαια την αμαρτία διά του ιστορικού θανάτου του Χριστού, ο οποίος δεν έγινε μόνο ο εκπρόσωπος του αμαρτωλού, αλλά και ο αντικαταστάτης του.

5. Θάνατος κατευναστικός

26. Ο κατευναστικός χαρακτήρας: «ιλαστήριον»

Ο θάνατος του Χριστού δεν σχετίζεται μόνο με τα ανθρώπινα όντα και την αμαρτία τους· έχει να κάνει και με τον Θεό, και γι' αυτό είναι κατευναστικός. Η αλήθεια αυτή εκφράζεται με μία μόνο λέξη που αποτελεί και το επίκεντρο της διδασκαλίας του Παύλου για τον θάνατο του Χριστού: «Ο Θεός όμως τους δικαιώνει χωρίς αντάλλαγμα, με τη χάρη του. Γι' αυτό έστειλε τον Ιησού Χριστό να μας ελευθερώσει από την αμαρτία. Ο Θεός τον όρισε να γίνει, με το σταυρικό του θάνατο, ο εξιλασμός (ιλαστήριον) των αμαρτιών δια της πίστεως δείχνοντας την αγάπη του και συγχωρώντας τις αμαρτίες που έγιναν στο παρελθόν» (Ρωμ 3,24-25). Η λέξη ιλαστήριον παραδοσιακά μεταφράζεται ιλασμός, αλλά σύγχρονοι θεολόγοι την αποδίδουν με το εξαγνισμός (expiation). Το συγκεκριμένο ουσιαστικό προέρχεται από το ρήμα ιλάσκομαι, που σημαίνει «κατευνάζω» ή «ικανοποιώ κάποιον ο οποίος έχει προσβληθεί».

27. Παραδοσιακή ερμηνεία: Κατευνασμός της οργής

Παραδοσιακά η θεολογία αναγνωρίζει σε αυτές τις λέξεις του Παύλου μια έννοια κατά την οποία ο θάνατος του Χριστού έχει ως αποτέλεσμα τον κατευνασμό της οργής του Θεού ενάντια στην αμαρτία, και χάρη σ' αυτό τον κατευνασμό ο αμαρτωλός γλίτωσε από την οργή του Θεού κι έγινε αποδέκτης του πολύτιμου δώρου της αγάπης του. Η σύγχρονη θεολογία αντιδρά απέναντι σ' αυτή την παραδοσιακή ερμηνεία. Η κλασική διατύπωση είναι αυτή του C. H. Dodd στο έργο του *The Bible and the Greeks*, όπου αναλύονται πολύ προσεκτικά η εβραϊκή ορολογία περί εξιλασμού και τα αντίστοιχα ισοδύναμα στους Εβδομήκοντα (Ο').

28. Η άποψη Dodd: Εξαγνισμός (Expiation) αμαρτίας

Ο Dodd τονίζει ότι πουθενά σχεδόν δεν είναι ο Θεός το αντικείμενο των ρημάτων που περιγράφουν την πράξη του εξιλασμού. Γλωσσολογικά δεν είναι ο Θεός που κατευνάζεται, ούτε ο θυμός του που κατασιγάξει· αντίθετα, είναι η αμαρτία για την οποία πρέπει να γίνει εξαγνισμός. Ο Dodd συμπεραίνει ότι τα γλωσσολογικά φαινόμενα στους Εβδομήκοντα δεν θα πρέπει να θεωρούνται ότι «έχουν την έννοια του κατευνασμού της θεότητας, αλλά την έννοια μιας πράξης διά της οποίας αίρεται η ενοχή ή ο μολυσμός».

29. Ο Dodd και η απόρριψη της «συναλλαγής»

Με δεδομένο ότι ο τρόπος που ο Παύλος χρησιμοποιεί τους Εβδομήκοντα μας προσφέρει το υπόβαθρο της σκέψης του, ο Dodd συμπεραίνει ότι η έννοια –σύμφωνα με τη χρήση των Εβδομήκοντα (Ο΄) που είναι συνεχώς καθοριστικό για τον Παύλο– είναι αυτή του εξιλασμού και όχι του κατευνασμού. Οι περισσότεροι μεταφραστές και σχολιαστές σφάλουν. Η άποψη του Dodd ότι η βιβλική αντίληψη περί εξιλασμού περιλαμβάνει τον εξαγνισμό από την αμαρτία και όχι τον κατευνασμό του Θεού έγινε ευρύτατα αποδεκτή. Δεν μπορεί να είναι σωστή η σκέψη ότι ο θυμός του Θεού “κατευνάζεται” με τη θυσία του Χριστού, όπως κάνουν οι θεωρίες περί εξιλασμού που μιλούν για μια “συναλλαγή”... επειδή ήταν ο Θεός που εν Χριστώ συμφιλίωσε τον κόσμο με τον εαυτό του πάνω στον σταυρό. Δεν μπορεί να είναι σωστό να βάζουμε σε αντίθεση τον θυμό του Πατέρα και την αγάπη του Υιού.

30. Αντεπιχειρήματα στον Dodd (μέρος Α')

Παρά τη μεγάλη επίδραση που είχε ο Dodd και παρά την επικράτηση της άποψής του, τα συμπεράσματά του δεν είναι ακαταμάχητα. Πρώτα απ' όλα, το ρήμα σε εξωβιβλικούς έλληνες συγγραφείς της ελληνιστικής περιόδου, όπως ο Ιώσηπος και ο Φίλων, σημαίνει παντού «κατευνάζω». Το ίδιο συμβαίνει και με τη χρήση του όρου στους αποστολικούς Πατέρες. Όπως λέει ο Morris, «αν οι Εβδομήκοντα μεταφραστές και οι συγγραφείς της Κ.Δ. είχαν διαμορφώσει ένα εντελώς νέο νόημα της συγκεκριμένης ομάδας λέξεων, τότε αυτό έχει χαθεί μαζί τους και δεν ξαναφάνηκε ως την εποχή μας». Δεύτερον, υπάρχουν τρία σημεία στους Εβδομήκοντα όπου η λέξη εξιλάσκεσθαι χρησιμοποιείται με έννοια του κατευνασμού ή της ικανοποίησης του Θεού (Ζαχ 7,2· 8,22· Μαλ 1,9)· και το επιχείρημα του Dodd, ότι σ' αυτές τις περικοπές φαίνεται να πρόκειται για μια κατ' εξαίρεση χρήση του όρου, δεν πείθει.

31. Αντεπιχειρήματα στον Dodd (μέρος Β')

Τρίτον, αν το ρήμα στους Ο' χρησιμοποιείται σπάνια με τον Θεό αντικείμενό του –εξιλάσκεσθαι τον Θεόν–, είναι εξίσου αλήθεια ότι στα κανονικά βιβλία της Π.Δ. κατά τους Ο' το ρήμα ποτέ δεν ακολουθείται από το ουσιαστικό ἁμαρτία σε αιτιατική –εξιλάσκεσθαι την αμαρτίαν. Τέταρτον, και σπουδαιότερο, ενώ η Π.Δ. δεν κάνει λόγο για κατευνασμό της οργής του Θεού, είναι εντούτοις αλήθεια πως όπου χρησιμοποιείται ο όρος εξιλάσκεσθαι, η οργή του Θεού αποτελεί τη συνάφεια του νοήματος. Σε πολλά σημεία ο εξιλασμός είναι αναγκαίος για να σωθεί μια ζωή που διαφορετικά θα πήγαινε στην απώλεια – προφανώς λόγω της οργής του Θεού.

32. Η οργή του Θεού ως πλαίσιο του ιλασμού

Στη συνάφεια των δηλώσεων του Παύλου στην προς Ρωμαίους για τον ιλασμό, ανήκουν η οργή του Θεού, η ενοχή της αμαρτίας και η κατάδικη του θανάτου. Ο ιλασμός έγινε για να γλιτώσει ο άνθρωπος από την οργή του Θεού, η οποία αποκαλύπτεται από τον ουρανό ενάντια σε κάθε ασέβεια και αδικία των ανθρώπων (Ρωμ 1,18). Αποτελεί σίγουρη διαστρέβλωση της σκέψεως του Παύλου να ερμηνεύσουμε την οργή του Θεού με όρους φυσικής ανταπόδοσης, όπως προσπαθεί να κάνει ο Dodd. Ο Θεός είναι Θεός ζωντανός, που την ημέρα της κρίσης θα εξαπολύσει την οργή του πάνω σ' εκείνους που αξίζουν τη δίκαιη τιμωρία του (2,5). Όλοι στέκονται καταδικασμένοι ως ένοχοι αμαρτωλοί στην παρουσία ενός άγιου Θεού.

33. Καθολικότητα ενοχής και ποινή θανάτου

Το κύριο περιεχόμενο του επιχειρήματος του Παύλου στην προς Ρωμ 1,18 ως 3,20 δεν είναι να ορίσει το βαθμό της αμαρτωλότητας του ανθρώπου· είναι να δείξει την καθολικότητα της αμαρτίας και της ενοχής ενώπιον του Θεού. Τόσο οι Εθνικοί όσο και οι Ιουδαίοι έχουν ένα φως είτε μέσα από τη φύση ή από τη συνείδηση ή από τον νόμο· και τόσο οι Εθνικοί όσο και οι Ιουδαίοι έχουν τραγικά αποτύχει να δικαιωθούν ενώπιον του Θεού, και επομένως τους αξίζει να υποστούν την άγια οργή Του. Είναι καταδικασμένοι ως ένοχοι αμαρτωλοί. Η τελική ποινή που αντιστοιχεί σ' αυτή την ενοχή είναι ο θάνατος. Η δίκαιη απόφαση του Θεού είναι ότι όσοι διαπράττουν τις αμαρτίες των εθνικών είναι άξιοι θανάτου (Ρωμ 1,32)· ο προορισμός των αμαρτωλών είναι η απώλεια (2,12), γιατί ο μισθός της αμαρτίας είναι θάνατος (6,23). Η οργή του Θεού καθώς ξεσπάει πάνω στον ένοχο αμαρτωλό, επιφέρει τον θάνατο.

34. Απαλλαγή από οργή Θεού και θάνατο

Αυτό είναι το ζοφερό υπόβαθρο του δόγματος της Κ.Δ. για τον ιλασμό. Χάρη στον θάνατο του Χριστού ο αμαρτωλός γλιτώνει τον θάνατο· απαλλάσσεται από την ενοχή του και δικαιώνεται· επιτυγχάνεται συμφιλίωση, λόγου της οποίας δεν υπάρχει ανάγκη πια να εξάπτεται η οργή του Θεού. Ο θάνατος του Χριστού έχει σώσει τον αμαρτωλό από την οργή του Θεού, έτσι που ο αμαρτωλός να μην έχει ν' αντιμετωπίσει την οργή του Θεού αλλά τη ζωή (Α' Θεσ 5,9· ο Θεός δεν μας προόρισε να δοκιμάσουμε την τελική οργή του, αλλά ν' αποκτήσουμε τη σωτηρία μέσω του Κυρίου μας Ιησού Χριστού). Ο Χριστός φορτώθηκε πάνω του όλη την ενοχή και την καταδίκη της αμαρτίας· η οργή του Θεού κατευνάστηκε.

35. Συζήτηση: «ιλαστήριον» ως ουσιαστικό ή επίθετο

Δεν είναι εντελώς σαφές αν η λέξη ιλαστήριον χρησιμοποιείται σαν όνομα ή σαν επίθετο. Στα άλλα σημεία όπου απαντά η λέξη (λ.χ. Εβρ 9,5· Εξ 25,17-20), χρησιμοποιείται για το σκέπασμα (κάτι σαν καπάκι) της Κιβωτού, πάνω στο οποίο ράντιζαν το αίμα του εξιλασμού. Πολλοί ερμηνευτές κατανοούν τη λέξη με αυτό το νόημα στο Ρωμ 3,25: Ο Θεός τον όρισε να γίνει, με τον σταυρικό του θάνατο, ο εξιλασμός των αμαρτιών δια της πίστεως δείχνοντας την αγάπη του. Στην ερμηνεία αυτή, ωστόσο, εναντιώθηκε σφοδρότατα ο Morris, ο οποίος υποστηρίζει τη χρήση της λέξης ως επίθετο: «ο Θεός όρισε τον Ιησού να έχει εξιλαστήρια δύναμη ή να είναι εξιλαστήριο μέσον.

36. Το αντικείμενο του εξιλασμού: Η οργή του Θεού

Δεν μπορούμε να ανατρέξουμε σε όλα τα επιχειρήματα, αλλά ένα από τα πιο δυνατά είναι ότι μοιάζει άγριο να σκεφτούμε για τον Ιησού ότι είναι την ίδια στιγμή ο ιερέας που κάνει τη θυσία, το θύμα, και ο τόπος όπου ραντίζεται το αίμα. Η Κ.Δ. θεωρεί ότι ο τόπος όπου ραντίστηκε το αίμα του Χριστού είναι ο σταυρός. Επιπλέον, η προς Ρωμαίους δεν κινείται στη σφαίρα του λευιτικού συμβολισμού. Επομένως, μοιάζει ορθότερο να μεταφράσουμε: «ο Θεός όρισε τον Ιησού να γίνει ο εξιλασμός (θυσία)». Όπως και να έχει το πράγμα, το αντικείμενο του ιλασμού είναι η οργή του Θεού, όχι απλά η αμαρτία του ανθρώπου.

37. Ο Θεός κατευνάζει τον ίδιο του τον θυμό

Προβάλλεται η αντίρρηση πως ο Θεός είναι το υποκείμενο του ιλαστήριον, όχι το αντικείμενό του. Η άποψη αυτή αντιλέγεται από την παραδοχή πως είναι ο Θεός αυτός που με τον θάνατο του Χριστού κατευνάζει τον ίδιο του τον θυμό. «Αν αφαιρέσουμε τον εξιλαστήριο θάνατο του Χριστού από την αγάπη του Θεού, θα ήταν λάθος να πούμε πως η αγάπη του Θεού απογυμνώνεται από κάθε μήνυμα, αλλά σίγουρα απογυμνώνεται από το αποστολικό της μήνυμα». Αν όμως ιλαστήριον σημαίνει μόνον κατευνασμός, πρέπει ν' απαντηθεί το ερώτημα: Γιατί θα πρέπει να κατευναστεί η αμαρτία; Ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα για την ανθρωπότητα αν δεν υπήρχε κατευνασμός; Είναι προφανές ότι αν οι άνθρωποι πεθάνουν μέσα στις αμαρτίες τους, έχουν ν' αντιμετωπίσουν την αποδοκιμασία του Θεού· κι αυτό δεν είναι παρά ένας άλλος τρόπος για να πούμε ότι τους περιμένει η οργή του Θεού.

38. Απόδειξη της δικαιοσύνης του Θεού

Ο κατευναστικός χαρακτήρας του θανάτου του Ιησού υποστηρίζεται ακόμα περισσότερο από το νόημα των εδαφίων 25 και 26. Ο θάνατος του Χριστού ήταν μια πράξη δικαιοσύνης, μια απόδειξη πως ο Θεός είναι πράγματι Θεός δίκαιος. Στο παρελθόν φαινόταν σαν ο Θεός να προσπερνούσε την αμαρτία. Αυτό οφείλεται στη θεία ανοχή· φάνηκε όμως ότι δεν είχε αντιμετωπίσει την αμαρτία όπως πραγματικά της άξιζε. Και καθώς φαινόταν ο Θεός να παραβλέπει την αμαρτία, η δικαιοσύνη και η δικαιοκρισία του αμφισβητήθηκε. Ο θάνατος του Ιησού αφαίρεσε αυτή τη φαινομενική μομφή εναντίον του Θεού· ο Θεός έδειξε τη δικαιοσύνη του χτυπώντας την αμαρτία με την κρίση που της έπρεπε. Αυτό αποδεικνύει σήμερα πως ο Θεός είναι δίκαιος και μπορεί να δικαιώνει και τον καθένα που πιστεύει στον Ιησού (στ. 26).

39. Το «και» στο Ρωμ 3,26: Αντιθετική ερμηνεία

Ορισμένοι ερμηνευτές προσπαθούν να αποδώσουν το και του Ρωμ 3,26 (και δικαιούντα τον εκ πίστεως Ιησού) σαν συνακόλουθο, και ερμηνεύουν τη δικαίωση του πιστού σαν πράξη δικαιοσύνης. Είναι στη φύση του Θεού –λένε– να προσφέρει συγχώρηση στον αμαρτωλό άνθρωπο, κι επομένως όταν ο Θεός ενεργεί σε συμφωνία με τη φύση του, δείχνει τη δικαιοσύνη του. Άρα η δικαίωση του αμαρτωλού είναι από μόνη της πράξη δικαιοσύνης, μια εκδήλωση της ουσίας του χαρακτήρα του Θεού. Μια τέτοια ερμηνεία, ωστόσο, παραβιάζει τη συνάφεια της περικοπής. Η δίκαιη ποινή της αμαρτίας είναι ο θάνατος· κι ο Θεός θα είχε δείξει τη δικαιοσύνη του αν είχε χτυπήσει τον κάθε αμαρτωλό με την ποινή του θανάτου. Σ' αυτή την περίπτωση η καταδίκη σε θάνατο θα ήταν εκδήλωση της δικαιοσύνης του Θεού. Επομένως το και θα έπρεπε να κατανοηθεί όχι σαν συμπλεκτικό, αλλά σαν αντιθετικό, και θα έπρεπε να μεταφραστεί: ο Θεός φανερώνει την αγάπη του... και δείχνει καθαρά ότι είναι και δίκαιος και δικαιώνει όποιον πιστεύει στον Ιησού.

40. Τέλεια πραγματοποίηση δικαιοσύνης και ελέους

Αν δεν υπήρχε ο θάνατος του Χριστού, ο Θεός δεν θα ήταν δυνατός να δικαιώσει τον αμαρτωλό. Εκτός από τον θάνατο του Χριστού, η μόνη εκδήλωση δικαιοσύνης είναι η καταδίκη του αμαρτωλού σε θάνατο. Χάρη στον θάνατο του Χριστού η θεία δικαιοσύνη και το έλεος, έχουν βρει και τα δύο την τέλεια πραγμάτωσή τους. Με τη δικαιοσύνη του ο Θεός αντιμετώπισε την αμαρτία όπως έπρεπε αυτή ν' αντιμετωπιστεί, και ταυτόχρονα με το έλεός του απάλλαξε τον αμαρτωλό από την ενοχή, και τον γλίτωσε από την τιμωρία της. Μπορούμε, συνεπώς, να συμπεράνουμε, ακόμη κι αν οι Γραφές δεν χρησιμοποιούν πουθενά αυτή την ορολογία, πως ο Χριστός δια του θανάτου του με την πλήρη έννοια του όρου βίωσε την οργή του Θεού στη θέση του ένοχου αμαρτωλού.

41. Αντικειμενική αγάπη και υποκειμενική ανταπόκριση

Η πλήρης αναγνώριση του εξευμενιστικού, αντικαταστατικού χαρακτήρα του θανάτου του Χριστού, δεν πρέπει να μας αφήνει να παραβλέπουμε ή να αποδυναμώνουμε τη συνοδευτική διδασκαλία ότι ο θάνατος του Χριστού ως ένδειξη θείας αγάπης επιδιώκει να προκαλέσει μια ανταπόκριση αγάπης στην καρδιά των ανθρώπων. Ο αντικειμενικός και αντικαταστατικός χαρακτήρας του θανάτου του Χριστού σαν υπέρτατης εκδήλωσης της αγάπης του Θεού θα πρέπει να έχει σαν αποτέλεσμα την αλλαγή συμπεριφοράς η οποία προκύπτει από την αφοπλιστική δύναμη αυτής της αγάπης. Αυτοί που αναγνωρίζουν και ομολογούν αυτή την αγάπη στη ζωή τους θα πρέπει να παραδίνονται στη δύναμή της, ώστε αυτή να τους καθοδηγεί.

42. Ηθική επίδραση και μίμηση αγάπης

Επειδή ο Χριστός πέθανε για όλους, οι άνθρωποι δεν ανήκουν πια στον εαυτό τους για να ικανοποιούν τις δικές τους επιθυμίες, αλλά ανήκουν στον Χριστό που για χάρη τους πέθανε στον σταυρό, κι αναστήθηκε από τους νεκρούς (Β' Κορ 5,14-15). Η ηθική επίδραση του θανάτου του Χριστού στη ζωή των ανθρώπων δεν πρέπει να αγνοηθεί επειδή η διδασκαλία κακοποιήθηκε και έγινε εσφαλμένα κεντρική αλήθεια του εξιλασμού. Η αγάπη του Χριστού, η οποία εκδηλώθηκε καθώς ο ίδιος παραδόθηκε θυσία στον Θεό, πρέπει να γίνει αντικείμενο μίμησης με μια συμπεριφορά αγάπης (Εφ 5,2). Το παράδειγμα της υπέρτατης ταπείνωσης του Χριστού καθώς υπέταξε τον εαυτό του στον Θεό με πλήρη υπακοή σ' αυτόν, ακόμη κι αν αυτή η υπακοή οδήγησε στον σταυρικό θάνατο, πρέπει να γίνει παράδειγμα για τους μαθητές του.

43. Συνολική σημασία: Αντικειμενική και υποκειμενική

Η διαγωγή τους πρέπει να διέπεται από την ίδια ταπείνωση στις σχέσεις τού ενός προς τον άλλο (Φιλ 2,5 εξ.). Η κύρια σημασία του θανάτου του Χριστού πρέπει ν' αναζητηθεί στον αντικειμενικό του χαρακτήρα, που είναι η κατευναστική, αντικαταστατική θυσία, που τ' αποτελέσματά της γίνονται δεκτά διά της πίστεως, σαν δώρο χάριτος· δεν πρέπει όμως ούτε να αγνοούμε ούτε να αρνούμαστε την υποκειμενική επίδραση του θανάτου του Χριστού, καθώς αυτή δημιουργεί μια ανταπόκριση αγάπης στις καρδιές των ανθρώπων. Ο θάνατος του Χριστού έχει τόσο αντικειμενική (ιστορική) όσο και υποκειμενική (για την ύπαρξη) σημασία.

6. Θάνατος λυτρωτικός

44. Λύτρωση: Ο στόχος του θανάτου

Ένας άλλος στόχος του θανάτου του Χριστού είναι η λύτρωση. Αυτό εκφράζεται με δύο ζευγάρια λέξεων: λύτρον-ἀπολύτρωσις και ἀγοράζω-ἐξαγοράζω. Το όνομα λύτρον δεν απαντάται στον Παύλο, απαντάται όμως στο Μάρκ 10,45, όπου δηλώνεται ότι ο Υιός του Ανθρώπου ήλθε για να δώσει τη ζωή του λύτρον αντί πολλών. Στα ελληνικά τόσο της κλασικής όσο και της ελληνιστικής περιόδου, το πρώτο ζευγάρι λέξεων χρησιμοποιείται για το τίμημα της απελευθέρωσης για κάτι που είναι ενεχυριασμένο ή υποθηκευμένο· για το τίμημα απελευθέρωσης των αιχμαλώτων πολέμου, και για τα χρήματα που δίνονται για την ελευθερία ενός σκλάβου. Το ίδιο νόημα του συγκεκριμένου ζεύγους λέξεων απαντάται και στους Ο΄. Το λυτρώω χρησιμοποιείται στο Τίτ 2,14: «Αυτός έδωσε τον εαυτό του για μας, για να μας λυτρώσει από κάθε ανομία, να μας καθαρίσει και να μας κάνει έναν λαό που να ανήκει μόνο σ' αυτόν...».

45. Αντίλυτρον: Αντικαταστατικό τίμημα

Εδώ μπορούμε σωστά να υποθέσουμε ότι πρόκειται για αναφορά στην ευαγγελική παράδοση του Μάρκ 10,45 η οποία περιλαμβάνει σαφώς την έννοια του αντίλυτρον: δούναι την ψυχήν αυτού λύτρον αντί πολλῶν (Γιατί και ο Υιός του Ανθρώπου δεν ήρθε για να τον υπηρετήσουν, αλλά για να υπηρετήσει και να προσφέρει τη ζωή του λύτρο για όλους). Στο Α΄ Τιμ 2,6 χρησιμοποιείται ένας σύνθετος τύπος του ονόματος: ο δους εαυτόν αντίλυτρον υπέρ πάντων (που πρόσφερε τη ζωή του λύτρο για χάρη όλων). Πάλι εδώ υπάρχει ειδική αναφορά στην τιμή του λύτρου: «προσέφερε τη ζωή του». Η χρήση του ἀντί στον όρο σημαίνει αντικατάσταση. Ο θάνατος του Χριστού ήταν αντικαταστατικό λύτρο.

46. Η χρήση του όρου «απολύτρωσις»

Η πιο κοινή λέξη στον Παύλο είναι η απολύτρωσις. Πρόκειται για μια σπάνια λέξη, που έξω από την Κ.Δ. απαντάται μόνο έξι φορές. Πολλές φορές το τίμημα της λύτρωσης εκφράζεται από τη συνάφεια. «Ο Θεός όμως τους δικαιώνει χωρίς αντάλλαγμα, με τη χάρη του. Γι' αυτό έστειλε τον Ιησού Χριστό να μας ελευθερώσει από την αμαρτία. Ο Θεός τον όρισε να γίνει, με το σταυρικό του θάνατο, ο εξιλασμός των αμαρτιών δια της πίστεως δείχνοντας την αγάπη του και συγχωρώντας τις αμαρτίες που έγιναν στο παρελθόν» (Ρωμ 3,24-25). Ο Θεός «μας λύτρωσε με το αίμα του Χριστού» (Εφ 1,7).

47. Διατήρηση της δυναμικής του λύτρου

Κάτω από το φως τέτοιων ξεκάθαρων δηλώσεων είναι δύσκολο να δεχτούμε το συμπέρασμα του Büchsel, ότι η αρχική έννοια της λέξης λύτρον έχει απαλυνθεί, και παραμένει μόνο η γενική έννοια της απελευθέρωσης, αντί εκείνης του λύτρου. Αντίθετα, δύσκολα μπορούμε να αντισταθούμε στο συμπέρασμα ότι η ιδέα του λύτρου διατηρεί πλήρως τη δυναμική της, ταυτίζεται με το τίμημα, και πως και τα δύο είναι τρόποι για να περιγραφτεί ο θάνατος του Χριστού. Αυτό που τονίζεται είναι το κόστος της λύτρωσης της ανθρωπότητας.

48. Εσχατολογική και ουδέτερη χρήση της «απολύτρωσις»

Υπάρχουν άλλες περικοπές, όπου ο όρος απολύτρωσις χρησιμοποιείται εσχατολογικά: (α) Για την ημέρα της λύτρωσης του σώματος (Ρωμ 8, 23· την απολύτρωσιν του σώματος ημών· Εφ 4,30· εσφραγίσθητε εις ημέραν απολυτρώσεως, δηλ. εγγύηση ότι θα έρθει η ημέρα της τελικής απολύτρωσης. (β) Η χρήση στο Εφ 1,14 φαίνεται πως είναι και αυτή εσχατολογική· εις απολύτρωσιν της περιποιήσεως. (γ) Η περικοπή του Α' Κορ 1,30 είναι ουδέτερη: ος εγενήθη ημίν σοφία από Θεού, δικαιοσύνη τε και αγιασμός και απολύτρωσις· δηλ. ο Χριστός έγινε από τον Θεό σοφία για μας και δικαίωση και εξαγιασμός και απολύτρωση.

49. Η λύτρωση ως αγορά (αγοράζω)

Η λύτρωση εκφράζεται και με το ρήμα αγοράζω. «Δεν ανήκετε στον εαυτό σας· σας αγόρασε ο Θεός πληρώνοντας το τίμημα» (Α΄ Κορ 6,19-20). Γιατί, όποιος δέχτηκε την κλήση του Κυρίου όντας δούλος, απελευθερώθηκε από τον Κύριο· «...Έχει καταβληθεί το αντίτιμο για την απελευθέρωσή σας. Γι' αυτό μην υποδουλώνετε σε ανθρώπους» (7,22-23). Ενώ δεν αναφέρεται η αξία της αγοράς, αυτή βρίσκεται σαφώς στο νου του Παύλου, γιατί και τις δύο φορές ο απόστολος αναφέρεται στο τίμημα. Αυτό δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από τον θάνατο του Χριστού. Η ιδέα αυτής της αγοράς έχει μια μικρή διαφορά από εκείνη του λύτρου. Το λύτρο εστιάζει περισσότερο στη αρνητική πλευρά –εκείνο από το οποίο λυτρώνεται ο άνθρωπος, την αμαρτία και τον θάνατο. Η αγορά εστιάζει στην αλλαγή κυριότητας. Τώρα ο πιστός είναι ιδιοκτησία του Θεού με το δικαίωμα της αγοράς: «Δεν ανήκετε στον εαυτό σας».

50. Εξαγορά από την κατάρρα του νόμου

Μια σύνθετη μορφή της αγοράς απαντάται μία φορά: «Ο Χριστός μάς εξαγόρασε από την κατάρρα του νόμου, αφού έγινε αυτός κατάρρα για χάρη μας» (Γαλ 3,13). Το νόημα είναι πως εκείνοι που επιζητούν τη δικαίωση τηρώντας τον νόμο βρίσκονται κάτω από την κατάρρα του νόμου, αν δεν τηρήσουν στην εντέλεια τις απαιτήσεις του νόμου. Ο Χριστός όμως έγινε κατάρρα με το να κρεμαστεί στο ξύλο· και αυτό το έκανε «για μας». Αυτό είναι αναφορά στην απελευθέρωση από τη δεινή θέση της καταδίκης του νόμου, στην οποία είχαμε περιέλθει λόγω της αποτυχίας μας να τηρήσουμε τον νόμο. Περιλαμβάνει ξεκάθαρα την ιδέα της αντικατάστασης. Πρόκειται για μια από τις πιο καθαρές ενδείξεις ότι ο Παύλος θεωρούσε τον θάνατο του Χριστού πράξη και αντικατάστασης και τιμωρίας.

51. Ο σταυρός ως τίμημα και νέα ιδιοκτησία

Επίσης, η φράση αυτή δείχνει τον σταυρό σαν το τίμημα αυτής της λύτρωσης, γιατί η απελευθέρωση επιτεύχθηκε επειδή ο Χριστός κρεμάστηκε στο ξύλο. Το Γαλ 4,4-5 προσθέτει κάτι ακόμα στη φράση: «Ο Θεός απέστειλε τον Υιό του· γεννήθηκε από μια γυναίκα και υποτάχτηκε στο νόμο, για να εξαγοράσει αυτούς που ήταν υπόδουλοι στο νόμο, για να γίνουμε παιδιά του Θεού». Αυτό που τονίζουν τα συγκεκριμένα χωρία δεν είναι τόσο ότι λυτρωνόμαστε για να γίνουμε ιδιοκτησία του Χριστού, όσο ότι λυτρωνόμαστε για να γίνουμε ελεύθεροι.

52. Σύνοψη του δόγματος της λύτρωσης (Morris)

Ο Morris δίνει μια ικανοποιητική περίληψη του δόγματος της λύτρωσης χρησιμοποιώντας και τις δύο ομάδες λέξεων: (α) Η κατάσταση της αμαρτίας, από την οποία η ανθρωπότητα πρέπει να λυτρωθεί. Αυτή μοιάζει με τη σκλαβιά που το ανθρώπινο γένος δεν μπορεί να την αποτινάξει από πάνω του, κι έτσι, λύτρωση σημαίνει επέμβαση ενός προσώπου από έξω, ο οποίος πληρώνει το τίμημα που το ανθρώπινο γένος δεν μπορεί να πληρώσει. (β) Το τίμημα που καταβάλλεται. Η καταβολή του τιμήματος είναι βασικό στοιχείο στην ιδέα της λύτρωσης· κι ο Χριστός πλήρωσε το τίμημα για τη λύτρωσή μας. (γ) Η συνακόλουθη κατάσταση του πιστού. Αυτή εκφράζεται με ένα παράδοξο: Ως παιδιά του Θεού λυτρωθήκαμε για να είμαστε ελεύθεροι· η ελευθερία αυτή, όμως, σημαίνει δουλεία στον Θεό. Όλο το νόημα αυτής της λύτρωσης είναι πως η αμαρτία δεν κυριαρχεί πια επάνω μας. Οι λυτρωμένοι έχουν σωθεί για να πράττουν το θέλημα του Κυρίου τους.

7. Θάνατος θριαμβευτικός

53. Θρίαμβος επί των κοσμικών δυνάμεων

Ένας άλλος στόχος που επιτεύχθηκε με τον θάνατο του Χριστού είναι ο θρίαμβος πάνω στις κοσμικές δυνάμεις. Γνωρίζουμε πως η άποψη του Παύλου για τον κόσμο περιλαμβάνει και την αντίληψη για έναν αόρατο κόσμο, τόσο αγαθών όσο και πονηρών πνευμάτων. Οι άνθρωποι είναι δέσμιοι όχι μόνο του νόμου, της αμαρτίας και του θανάτου, αλλά και αυτού του πονηρού πνευματικού κόσμου. Ένας από τους σκοπούς της αποστολής του Χριστού είναι να «καταργήσει κάθε αρχή και κάθε εξουσία και δύναμη... Γιατί ο ίδιος ο Χριστός πρέπει να βασιλεύει ωσότου ο Θεός υποτάξει σ' αυτόν όλους τους εχθρούς» (Α' Κορ 15,24-25). Με κάποιον ασύλληπτο τρόπο, ο θάνατος του Χριστού αποτέλεσε μια πρώτη νίκη εναντίον αυτών των δυνάμεων.

54. Η αφαίρεση της δύναμης των αρχών (Κολ 2,15)

Αυτό διατυπώνεται σαφέστατα στην Επιστολή προς Κολοσσαείς. Ο Χριστός «αφαίρεσε τη δύναμη που είχαν οι δαιμονικές αρχές και εξουσίες και τις διαπόμπεψε, σέρνοντάς τες νικημένες στο θρίαμβο του σταυρού του Χριστού» (Κολ 2,15). Ορισμένοι ερμηνευτές το ερμηνεύουν αυτό διαφορετικά: Η λέξη που μεταφράζεται με τη φράση «αφαίρεσε τη δύναμη» είναι το «απεκδυσάμενος»· σε αυστηρά τυπική μετάφραση σημαίνει «του έβγαλε τα ρούχα», και ορισμένοι ερμηνευτές αυτό το θεωρούν αναφορά στον θάνατο του Χριστού, όταν ο Χριστός απεκδύθηκε τη σάρκα, διά της οποίας οι δυνάμεις του κακού και του θανάτου μπορούσαν να πλήξουν τους ανθρώπους.

55. Ερμηνεία: Ο Χριστός αφόπλισε τις πνευματικές δυνάμεις

Άλλη παρόμοια ερμηνεία είναι ότι ο Χριστός απογύμνωσε τις δυνάμεις του κακού που είχαν αναπόσπαστη σχέση με την ανθρωπότητά του. Η άποψη αυτή κατανοεί το ρήμα με χρήση μέσης φωνής. Στα ελληνικά της ελληνιστικής περιόδου, ωστόσο, το μέσο ρήμα μπορεί να έχει νόημα ενεργητικής φωνής, και μια πιο ικανοποιητική μετάφραση είναι αυτή, που δίνει στο ρήμα την έννοια πως ο Χριστός αφόπλισε τις πνευματικές δυνάμεις, απογυμνώνοντάς τις από τα διακριτικά του βαθμού τους ή από τα όπλα τους. Το εδάφιο επομένως λέει ότι διά του θανάτου του ο Χριστός επικράτησε εναντίον των πνευματικών εχθρών του, καθώς κατήγαγε έναν θείο θρίαμβο κατά των κοσμικών δυνάμεων.

56. Το πρόβλημα των «αρχόντων του αιώνος τούτου»

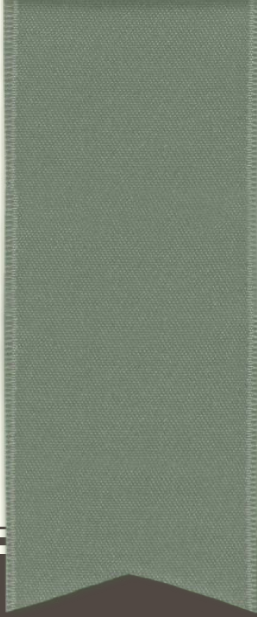
Πρόβλημα δημιουργείται με τη χρήση του «άρχων» ως ένας από τους όρους γι' αυτές τις πνευματικές δυνάμεις. Ο σατανάς ονομάζεται «άρχων της εξουσίας του αέρος» (Εφ 2,2). Στην Α' Κορ ο Παύλος κάνει λόγο για τους «άρχοντες του αιώνος τούτου τους καταργουμένους» (2,6). Μιλώντας πάλι για τη σοφία του Θεού λέει γι' αυτήν ότι «ουδείς των αρχόντων του αιώνος τούτου έγνωκεν· ει γαρ έγνωσαν, ουκ αν τον Κύριον της δόξης εσταύρωσαν» (2,8). Πολλοί ερμηνευτές κατανοούν τους «άρχοντες του αιώνος τούτου» ότι έχει νόημα παράλληλο με «τας αρχάς και τας εξουσίας» του Εφ 3, 10. Σύμφωνα μ' αυτή την ερμηνεία, στην πραγματικότητα ήταν οι πνευματικές δυνάμεις που ανέβασαν τον Χριστό στον σταυρό, αλλά αυτό το έκαναν εν αγνοία τους, γιατί δεν ήξεραν ποιος ήταν.

57. Η Χριστολογική βάση της κρατικής εξουσίας (Cullmann)

Ο Ο. Cullmann βλέπει αυτό το νόημα στο Ρωμ 13,1-2, όπου ο Παύλος μοιάζει να μιλάει για τους άρχοντες της κρατικής εξουσίας –πολιτικοί άρχοντες, όπως «εξουσίαι», στους οποίους οι χριστιανοί πρέπει να υποτάσσονται. Ισχυρίζεται εκεί πως οι «εξουσίες» είναι πράγματι πολιτικοί ηγέτες, αλλά επίσης είναι και αγγελικές δυνάμεις, που βρίσκονται υπό την κρατική εξουσία. Καθώς ο Χριστός θριάμβευσε εναντίον των πνευματικών δυνάμεων, υπέταξε στην εξουσία του τις αγγελικές δυνάμεις και μέσω αυτών τους πολιτικούς άρχοντες, που ήταν τα εκτελεστικά τους όργανα. Έτσι ο Χριστός έφερε την κρατική εξουσία στη σφαίρα της δικής του εξουσίας, ακόμα κι αν η κρατική εξουσία αυτό δεν το ξέρει. Ο Cullmann αυτό το ονομάζει «χριστολογική βάση της κρατικής εξουσίας».

58. Προτιμώμενη ερμηνεία: Πολιτικοί άρχοντες

Το πιο φυσιολογικό νόημα, ωστόσο, του όρου «εξουσία» στο Ρωμ 13 είναι απλά οι πολιτικές δυνάμεις. Δεν υπάρχει ούτε ανάγκη ούτε σαφής πρόθεση του Παύλου να βλέπουμε πνευματικές δυνάμεις πίσω από τους πολιτικούς άρχοντες, και είναι ευκολότερο να κατανοήσουμε τους άρχοντες της Α΄ Κορ 2,6-8 σαν πολιτικούς άρχοντες, όπως ήταν ο Πιλάτος και ο Ηρώδης. Εξάλλου, δεν είναι καθόλου σαφές ότι ο Παύλος θέλει ν' αναφερθεί σε αγγελικές δυνάμεις που χωρίς να το ξέρουν ανέβασαν τον Ιησού στον σταυρό. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι οι περικοπές αυτές της προς Κορινθίους και της προς Ρωμαίους δεν προσθέτουν τίποτε στη σκέψη του Παύλου για τη νίκη του Χριστού εναντίον των πνευματικών δυνάμεων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΜΟΝΗ ΣΑΣ